
GEOGRAFICKÝ ČASOPIS

53

2001

2

*Vladimír Székely**

ČASOVO-PRIESTOROVÁ DIFERENCIÁCIA NEZAMESTNANOSTI A JEJ TOKOV NA SLOVENSKU V ROKOCH 1997-1999

V. Székely: Time-spatial differentiation of unemployment and its flows in Slovakia in the years 1997-1999. *Geografický časopis* 53, 2001, 2, 11 figs., 15 refs.

In the majority of articles the dynamics and regional variability of unemployment is analyzed by means of rates derived from the overall number of the unemployed. Using the metod suggested by Green and applied by Martin and Sunley, attention of this study is focused on the flows of the unemployed (inflows to and outflows from unemployment register), which form the total number of the unemployed. Understanding these figures may contribute to deeper insight into the functioning of the regional labour markets. Monthly data on the flows of the unemployed from the 1997-1999 period were processed for eight Slovak administrative regions. It seems that the existing regional disparities in unemployment rates directly reflect the different regional types of "flow regimes" of the unemployed, which are defined by the mutual relation between the regional inflow to the unemployment register and regional outflow of the unemployed from the register of job-seekers.

Key words: unemployment, regional unemployment dynamics and disparities, inflow/outflow, regional unemployment flow rates, Slovakia

ÚVOD

Máloktovej geograficky relevantnej téme je vo verejno-právnych či súkromných masmédiách venovaná taká mimoriadna pozornosť ako problému nezamestnanosti. Nezamestnanosť a jej regionálna variabilita predstavuje v súčasnosti na Slovensku problém, ku ktorému sa popri politikoch a odborároch vyja-

* Geografický ústav SAV, Štefánikova 49, 814 73 Bratislava

drujů, resp. mali by sa vyjadrovať vedecko-odborní pracovníci, podnikatelia a zamestnávateľia, ako aj samotní nezamestnaní. Každý z nich zo svojho špecifického dôvodu. Je skutočnosťou, že podobne ako v ekonomicky vyspelých štátoch (napr. Veľká Británia) bola aj na Slovensku miera nezamestnanosti jednotlivých okresov akceptovaná decíznymi orgánmi ako syntetický ukazovateľ ich sociálno-ekonomickej úrovne a zároveň prioritné kritérium pre vymedzenie problémových regiónov, na ktoré boli z dôvodu ich ďalšieho rozvoja aplikované priame i nepriame finančné podporné nástroje regionálnej politiky. Domnievame sa, že minimálne pre tieto príčiny existuje pádny dôvod koncentrovať pozornosť humánnych a regionálnych geografov na priestorové a dynamické aspekty fenoménu nezamestnanosti. A to aj napriek tomu, že takmer kontinuálny rast miery nezamestnanosti a prehlbovania jej regionálnych disparít viedli niektorých autorov ku kritickému pohľadu na ekonomickú efektívnosť a účinnosť vložených verejných finančných prostriedkov pri konkrétnych realizačných krokoch regionálnej politiky na Slovensku (pozri napr. Sirák 1999).

STRUČNÝ PREHLAD PREDMETNEJ LITERATÚRY A CIEĽ ŠTÚDIE

Záujem o štúdium priestorových aspektov nezamestnanosti na Slovensku je možné datovať rokom 1992, kedy Očovský publikoval krátky článok o možnostiach využitia rôzne štrukturovaných dát o nezamestnanosti pri geograficky orientovaných bádaniach (Očovský 1992). Napriek tomu, že práca až do súčasnosti nezaznamenala väčší citačný ohlas, boli v ďalších rokoch viaceré Očovského postrehy využitia existujúcej štruktúry bázy údajov o nezamestnaných aplikované v slovenskej geografickej komunite, napr. Bezák (1994, 1995), Rajčákovou (1998), Székelym (1997, 1999). Regionálnej diferencovanosti nezamestnanosti na Slovensku venovali pozornosť aj ekonómovia (Brhlovič 1994, Ochotnický et al. 1995). Všetci spomínaní autori skúmajú nezamestnanosť prostredníctvom celkového počtu nezamestnaných.

Nebývalý vzrast počtu nezamestnaných, ktorý v posledných dvoch desaťročiach postihol v diferencovanej miere ekonomicky rozvinuté európske štáty a ich regióny, vyvolal vlnu vedeckého záujmu o európske regionálne trhy práce (špeciálne záujem o regionálnu nezamestnanosť) a ich komparáciu s neeurópskymi trhmi práce. Štúdie mnohých autorov sa v dôsledku deklarovanej totálnej absencie existencie a následne aj interesu o fenomén nezamestnanosti v bývalých socialistických štátoch zákonite stali pre vedeckých pracovníkov z tejto časti sveta zdrojom nových teoretických a empirických poznatkov o fungovaní regionálnych trhov práce (pozri Green 1986, Gleave 1987, Pehkonen a Tervo 1998, Martin a Sunley 1999). Domnievame sa, že napriek empirickej bohatosti prezentovaných poznatkov mimoriadny význam prác týchto zahraničných autorov spočíva predovšetkým vo vytvorení teoreticko-metodologickej bázy, ktorú autori z Východnej a Strednej Európy úspešne aplikovali, resp. v budúcnosti budú aplikovať pri analýzach regionálnej nezamestnanosti a regionálnych trhov práce na teritóriách vlastných štátov.

Väčšina zahraničných autorov skúma dynamiku a regionálnu variabilitu nezamestnanosti taktiež prostredníctvom celkového počtu nezamestnaných. Upozornenia na vplyv regionálnej diferencovanej dĺžky pobytu v stave nezamestnanosti a počtu striedaní sa stavu zamestnanosti a nezamestnanosti na celkový po-

čet nezamestnaných a mieru nezamestnanosti, ktoré sú v rozhodujúcej miere odrazom flexibility trhu práce, nachádzame v pozoruhodných prácach Greenovej (1986) a Martina a Sunleya (1999). S cieľom hlbšieho pochopenia fungovania regionálnych trhov práce študovali spomínaní autori vo svojich novátor-ských analýzach dynamiku a regionálnu variabilitu mier nezamestnanosti prostredníctvom regionálne diferencovaných tokov do, resp. z evidencie nezamestnanosti, ktoré sa podieľajú na celkovom počte nezamestnaných k určitému časovému údaju a v určitej priestorovej jednotke. Pod regionálnymi tokmi rozumieli *prítok* do skupiny evidovaných uchádzačov o zamestnanie v danom regió-ne a *odtok* zo skupiny evidovaných uchádzačov o zamestnanie v danom regió-ne. Upozornili na skutočnosť, že regióny s takmer rovnakými mierami nezamestnanosti môžu mať úplne odlišné problémy s nezamestnanosťou, ktoré sa odrážajú v diferencovaných hodnotách prítokov do evidencie nezamestnanosti a odtokov z evidencie nezamestnanosti.

Na Slovensku nám v súčasnosti nie je známa práca, ktorá by podobným spôsobom, t.j. prostredníctvom regionálnych tokov do, resp. z evidencie nezamestnanosti, analyzovala regionálnu nezamestnanosť. Preto nás súčasný stav praktického prehliadania záujmu o poznanie podstaty tvorby regionálnych mier nezamestnanosti na Slovensku inicioval k vypracovaniu predkladanej štúdie, ktorej cieľom je skúmať, do akej miery ovplyvňujú regionálne rozdiely v tokoch do, resp. z evidencie nezamestnanosti regionálnu diferenciáciu mier nezamestnanosti.

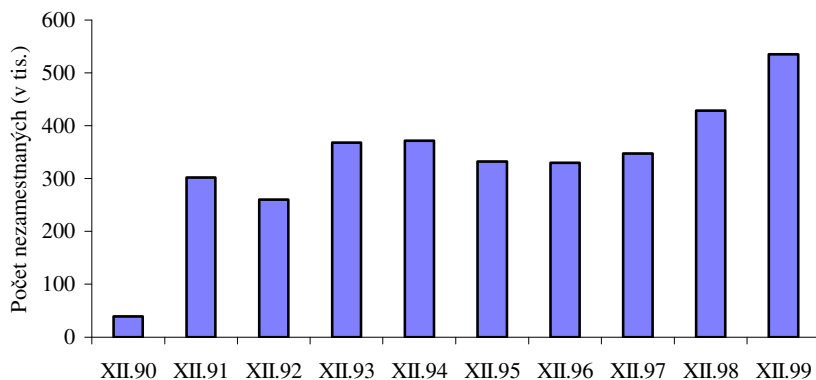
ÚDAJE

Štatisticky sa na Slovensku nezamestnanosť, ktorá súvisí s významnými politickými a ekonomickými zmenami z konca 80. rokov a začiatku 90. rokov, prakticky eviduje od roku 1990 vo forme mesačných počtov registrovaných uchádzačov o zamestnanie. Od tohto roku máme možnosť sledovať nielen jej celorepublikový časový priebeh (obr. 1), ale aj vývoj medziregionálnych (medziokresných) rozdielov v miere nezamestnanosti (podiel počtu evidovaných uchádzačov o zamestnanie a ekonomicky aktívneho obyvateľstva vyjadrený v percentách)¹. O príčinách novodobej genézy nezamestnanosti a jej rastu, ako

¹ Upozorňujeme, že oficiálne vykazované miery nezamestnanosti boli Bezákom (1995) oprávnené podrobené pomerne ostrej kritike, pri ktorej poukázal na voľné chápanie kategórie ekonomicky aktívneho obyvateľstva a na absenciu priestorovej a časovej zhody pri uvádzaní mesačných hodnôt počtu nezamestnaných a ekonomicky aktívnych osôb. Žiaľ, konkrétne hodnoty svojich výpočtov počtu ekonomicky aktívneho obyvateľstva, ktoré by mohli byť využité v prácach ďalších autorov, vo svojej štúdií neuvádza. Aj v súčasnosti sú všetky oficiálne miery nezamestnanosti poznačené určitou nepresnosťou, ktorá spočíva okrem iného aj v časovej neaktualizácii aplikovaných hodnôt okresných, regionálnych, resp. krajských počtov ekonomicky aktívneho obyvateľstva. S prirodzenou dynamickými hodnotami počtu ekonomicky aktívneho obyvateľstva sa pri jednotlivých mesačných výpočtoch mier nezamestnanosti naďalej pracuje po dobu celého kalendárneho roka ako s konštantnými, nemennými hodnotami, ktorých určenie je produktom spolupráce Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR a Štatistického úradu SR.

Z hľadiska korektnosti výpočtu miery nezamestnanosti sa javí problémom taktiež uvádzaný počet nezamestnaných, pod ktorým sú zahrnutí len oficiálni uchádzači o zamestnanie. Regionálne údaje o ich počte nezodpovedajú reálnym hodnotám minimálne z dôvodu mimoriadne rozšírenej nelegálnej formy zamestnávania sa určitých skupín uchádzačov o zamestnanie (koncom roka 1999 sa predpokladalo, že z vyše polmilionového celoslovenského počtu evidovaných uchádzačov o zamestnanie je asi 120-160 tisíc osôb príležitostne nelegálne zamestnávaných), ktoré výrazným spôsobom zvyšujú evidované regionálne miery nezamestnanosti. Platnosť tohto tvrdenia je však diskutabilná. Dôvodom sú rôzne odhady počtu príležitostne nelegálne zamestnávaných osôb, ktoré majú často netransparentný pôvod a vyskytujú sa najčastejšie vo vyhláseniach reprezentantov politických strán s cieľom zdôvodnenia neúspechov politiky trhu práce.

aj o prehľbovaní sa regionálnych disparít v miere nezamestnanosti existuje celý rad prác, ktoré zaujmú čiastočne divergentnými interpretáciami jednotlivých autorov (napr. Bezák 1994 kontra Brhlovič 1994).

Obr. 1. Vývoj absolútného počtu nezamestnaných na Slovensku v rokoch 1990-1999.

Prameň: Národný úrad práce SR (<http://www.nup.sk>)

Obr. 2. Územno – správne členenie Slovenska na osem krajov (regiónov), ktoré sa použili pri štúdiu regionálnej diferenciacie nezamestnanosti na Slovensku.

Mesačné hodnoty celkového počtu nezamestnaných vznikajú v podstate kombináciou dvoch druhov údajov, ktoré Greenová (1986) a Martin a Sunley (1999) nazývajú „flows“ a ktoré sa na Slovensku označujú ako toky nezamestnaných:

A. Údaje o tokoch nezamestnaných, ktorí v určitom časovom období (mesiac) z ľubovoľných príčin vystúpili z počtu registrovaných uchádzačov o zamestnanie – táto skupina osôb sa označuje termínom odtok z evidencie nezamestnanosti,

B. Údaje o počte osôb, ktoré boli v uvedenom mesiaci zaevidované na úradoch práce ako noví uchádzači o zamestnanie – táto skupina osôb sa označuje termínom prítok do evidencie nezamestnanosti.

Do konca roku 1996 sa regionálne rozdiely v počte evidovaných uchádzačov o zamestnanie a vo vypočítanej miere nezamestnanosti študovali podľa starého územno-správneho členenia, podľa ktorého bolo územie Slovenska rozdelené na 38 okresov a 4 oficiálne nevyčlenené regióny – bývalé kraje Bratislavský, Západoslovenský, Stredoslovenský a Východoslovenský. V dôsledku nového územno-správneho členenia Slovenskej republiky z roku 1996 a následnej zodpovedajúcej regionálnej evidencie štatistických údajov o nezamestnanosti nastal pri výskume jej medziregionálnych rozdielov podstatný zlom. Vznikom nových územných jednotiek (8 krajov a 79 okresov) prakticky nebolo možné pokračovať v kontinuálnom, časovo porovnateľnom výskume. Preto aj naša štúdia skúma regionálnu nezamestnanosť len za obdobie 1997-1999 pri počte osem regionálnych jednotiek – krajov (obr. 2)²

Analytická časť tohto príspevku je založená na oficiálnych mesačných počtoch registrovaných žiadateľov o zamestnanie, mesačných počtoch novoevidovaných uchádzačov o zamestnanie a mesačných počtoch vyradených uchádzačov o zamestnanie v jednotlivých regiónoch (krajoch) Slovenska, ako aj na oficiálnych regionálnych mierach nezamestnanosti v období 1997-1999, ktoré sú produktom údajov Národného úradu práce SR. Pracujeme s republikovými a regionálnymi údajmi, ktorých celkové množstvo závisí od počtu aplikovaných regiónov (8 krajov) a od vymedzeného časového intervalu (36 mesiacov), t. j. pracujeme s 36 republikovými + 288 regionálnymi mierami nezamestnanosti a s rovnakými počtami hodnôt odtokov z evidencie nezamestnanosti a hodnôt prítokov do evidencie nezamestnanosti, ktoré sú verejne dostupné na internetovej stránke Národného úradu práce SR (<http://www.nup.sk>).

Analyzované obdobie je z hľadiska postihnutia dramatických zmien vo vývoji regionálnej nezamestnanosti extrémne krátke. Výskumy viacerých autorov dokumentujú pomerne vysokú časovú stabilitu regionálnej diferenciacie mier nezamestnanosti v európskych štátoch. Európske regióny s vysokou mierou nezamestnanosti zostávajú aj niekoľko desaťročí v nepriaznivej situácii (pozri Pehkonen a Tervo 1998, Martin a Sunley 1999). Preto hlavným cieľom príspevku zostáva prezentácia prepracovanejšieho prístupu k štúdiu regionálnej diferencovanosti mier nezamestnanosti.

² Regionálnym trhom práce rozumieme v kontexte tejto štúdie trh práce, ktorý je priestorovo vymedzený administratívne definovaným areálom, územno-správnou jednotkou nazývanou kraj. Dôvody pre takéto chápanie regionálneho trhu práce sú vyslovene pragmatické a je ich niekoľko: slovenská decízna sféra si najčastejšie pod pojmom región predstavuje územie kraja, výrazne vzrastá významu postavenia väčších priestorových jednotiek v súvislosti s pred vstupovou pomocou EÚ orientovanou na regionálny rozvoj Slovenska, ale taktiež existencia a centrálna evidencia štatistických informácií o nezamestnanosti v jednotlivých krajoch. Uvedomujeme si, že v žiadnom prípade vymedzené územia nekorešpondujú s trhmi práce, ktoré by boli rigorózne vymedzené na základe funkčných väzieb (pohybu za prácou) medzi jadrami (centrami dochádzky za prácou) a ich zázemiami. Žiaľ, takto vymedzené funkčné regióny na Slovensku sú výsledkom analýzy štatistických údajov z roku 1980. Na druhej strane súčasná evidencia údajov o počte nezamestnaných, o počte ekonomicky aktívneho obyvateľstva, o prítokoch a odtokoch do, resp. z evidencie nezamestnanosti dovoľuje pracovať s priestorovo diferencovanými údajmi o nezamestnanosti len za administratívne jednotky na minimálnej úrovni okresov.

DYNAMIKA NEZAMESTNANOSTI A JEJ REGIONÁLNEJ DIFERENCIÁCIE NA SLOVENSKU

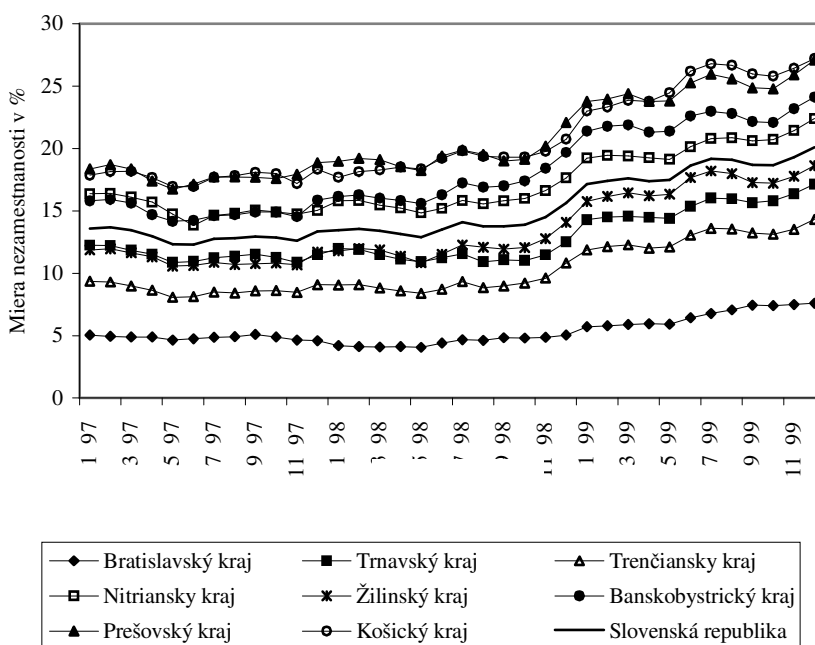
Pre Slovensko v období 1997-1999 je charakteristický kontinuálny, spočiatku pozvoľný, neskôr sa zväčšujúci rast počtu nezamestnaných. Pokiaľ k poslednému decembrovému dňu roku 1996 bolo na Slovensku registrovaných takmer 330 tisíc nezamestnaných, do decembra 1999 vzrástol tento počet o viac ako 205 tisíc a dosiahol rekordnú hodnotu – vyše 535 tisíc nezamestnaných. O tempe rastu vypovedajú najlepšie nasledovné údaje: ročný prírastok nezamestnaných (decembrové údaje) bol počas roku 1997 len 1,05-násobný (absolútne o 18 004 osôb), počas roku 1998 už pri väčšom porovnávacom základe 1,23-násobný (o 80 456 osôb) a počas roku 1999, opäť pri vyššom porovnávacom základe, až 1,25-násobný (o 107 002 osôb). Tempo rastu počtu nezamestnaných bolo neobyčajne rýchle a príčiny sa hľadali predovšetkým v legislatívnej sfére (mechanizmus poskytovania a výška vyplácanej podpory v nezamestnanosti, ktorá ľudí nemotivovala k aktívnemu hľadaniu pracovného miesta, resp. viedla k už spomínanému vytváraniu nelegitímnych pracovných vzťahov – k tzv. práci „načierno“). Oveľa menšia pozornosť sa pri vysvetľovaní rastu počtu nezamestnaných venovala ekonomickej recesii, nízkej podpore malému a strednému podnikaniu, prípadne neschopnosti manažmentov veľkých sprivatizovaných podnikov zachovať predprivatizačné „status quo“, resp. generovať nové pracovné miesta.

Regionálne rozdiely v miere nezamestnanosti boli na Slovensku v rokoch 1997-1999 veľmi jednoznačné. Ako je evidentné z obr. 3 a 4, najvýznamnejší aspekt geografie nezamestnanosti na Slovensku počas skúmaného obdobia je kontinuálne rozširovanie sa percentuálnych regionálnych rozdielov miery nezamestnanosti, $du_{\text{reg}} = (u_{\text{reg}} - u_{\text{Slovensko}})$. Rozširovanie regionálnych disparít nasvedčuje tomu, že Slovensko sa počas sledovaného obdobia nachádzalo v etape ekonomickej recesie, pre ktorú je typické narastanie regionálnych rozdielov.

Očakáva sa prechod do obdobia ekonomickeho boomu, vyznačujúceho sa nižšou mierou nezamestnanosti a následne aj poklesom regionálnych disparít. Pri tomto tvrdení sa opierame o názor Martina a Sunleyho (1999), ktorí na základe komparácie regionálnych trhov práce v jednotlivých európskych štátoch konštatujú, že takýto model správania sa regionálnych rozdielov v nezamestnanosti je tradičný vo väčšine štátov Európy.

Pozícia Bratislavského kraja s najnižšou mierou nezamestnanosti je počas celého sledovaného obdobia dominantná. V januári 1997 bola v Bratislavskom kraji miera nezamestnanosti 5,04 % a napriek tomu, že k decembru 1999 vzrástla na 7,59 %, nebol jej rast taký dynamický ako na celom území Slovenska (z 13,59 % na 20,10 %). Vypočítali sme, že za tri sledované roky sa postavenie kraja oproti celoštátnemu priemeru zlepšilo o takmer 4 body. Na konci analyzovaného obdobia, t. j. koncom decembra 1999 bola miera nezamestnanosti v Bratislavskom kraji o 12,5 bodov nižšia ako celorepubliková hodnota 20,1 %. Podpriemernú hodnotu miery nezamestnanosti dosahovali ešte kraje Trenčiansky, ktorý si dlhodobo udržiava druhé miesto za Bratislavským krajom, ako aj Trnavský a Žilinský, pričom lepšiu východiskovú pozíciu Trnavského kraja z januára 1997 po roku prebral Žilinský kraj. Viacnásobné striedanie poradia je typické pre východoslovenské regióny s najvyššou mierou nezamestnanosti – Košický a Prešovský kraj. Najmenej priaznivá evidovaná situácia na regionálnych

trhoch práce zo začiatku roku 1997 sa počas troch sledovaných rokov ešte prehĺbila (v Košickom kraji vzrástla miera nezamestnanosti z 18,36 % na 27,10%, v Prešovskom kraji vzrástla dokonca zo 17,86% na 27,20 %) a začiatocne takmer 5-bodové zaostávanie za celoslovenským priemerom sa zväčšilo na 7-bo-dové. Zlepšená situácia (v porovnaní s celorepublikovým vývojom) na trhu práce v Bratislavskom kraji a zhoršená situácia vo východoslovenských regiónoch sa zákonite odrazila vo zväčšení regionálnych rozdielov (obr. 2 a 3), ktoré v decembri 1999 predstavovali takmer 20-bodový rozdiel v miere nezamestnanosti medzi najúspešnejším a najmenej úspešným regiónom. V porovnaní so začiatkom sledovaného obdobia (január 1997) narástol tento rozdiel o takmer 7 bodov.

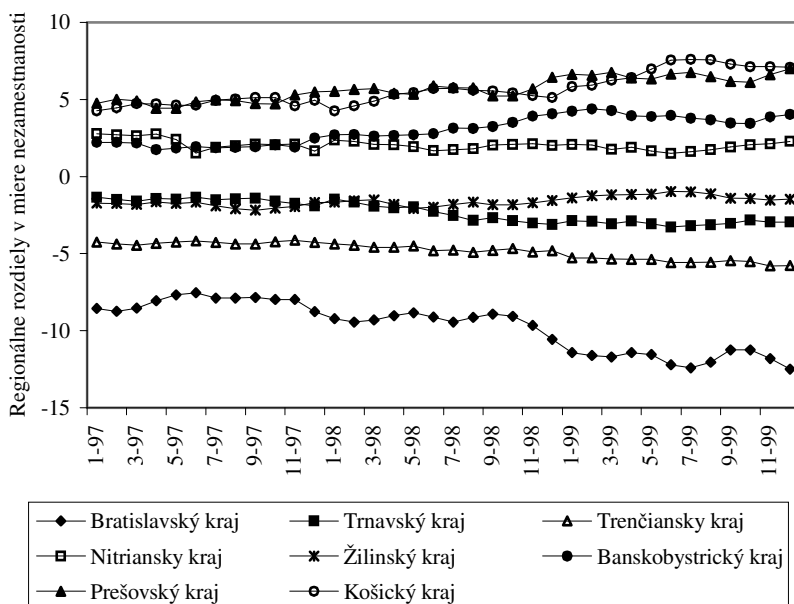

Obr. 3. Regionálne miery nezamestnanosti, Slovensko, 1997-1999.

ČASOVO-PRIESTOROVÁ DIFERENCIÁCIA TOKOV DO, RESP. Z EVIDENCIE NEZAMESTNANOSTI

Regionálne a dynamické rozdiely v miere nezamestnanosti sú výsledkom spolupôsobenia tokov – prítoku do, resp. odtoku z evidencie nezamestnanosti, na ktoré teraz sústredíme našu pozornosť. Je zjavné, že hodnota počtu nezamestnaných nebude z hľadiska svojej vnútornej skladby v dôsledku neustáleho prítoku a odtoku osôb do evidencie nezamestnaných nemenná. Dokumentujú to aj nasledovné čísla. Pokiaľ v decembri 1999 bolo pri rekordnom celkovom počte viac ako 535 tisíc nezamestnaných zaregistrovaných na celom území Slo-

venska takmer 37 tisíc nových uchádzačov o zamestnanie a z evidencie nezamestnaných bolo vyradených viac ako 15 tisíc osôb, tak napr. v septembri 1997 bolo pri podstatne nižšom počte nezamestnaných (takmer 337 tisíc) zaregistrovaných viac ako 40 tisíc nových uchádzačov o zamestnanie a vyradených z evidencie nezamestnaných bolo viac ako 36 tisíc osôb. Už na prvý pohľad je zrejmy podstatný rozdiel v hodnotách prítoku a odtoku v spomínaných časových okamihoch, a preto sa domnievame, že koncentrácia príspevku na tieto dynamické prvky nezamestnanosti je opodstatnená.

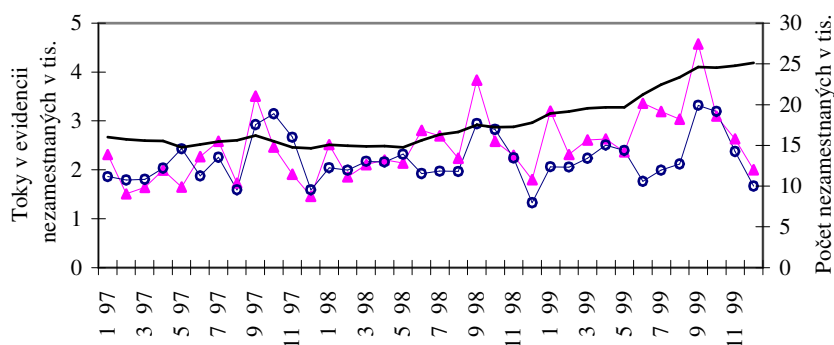
Obr. 4. Regionálne rozdiely v miere nezamestnanosti, 1997-1999.
Regionálna miera mínus národná miera ($u_{reg} - u_{Slovensko}$).

Regionálna mesačná evidencia absolútneho počtu novoregistrovaných uchádzačov o zamestnanie (prítoku nezamestnaných) a uchádzačov vyradených z evidencie nezamestnanosti (odtoku nezamestnaných) je spolu s celkovým počtom nezamestnaných počas sledovaného obdobia graficky vyjadrená na obr. 5. Evidentná je extrémna podobnosť jednotlivých regiónov (s výnimkou Bratislavského kraja) v dynamike nielen miery nezamestnanosti, ale aj jej tokov. Sezónne výkyvy, spojené so začiatkom a ukončením prác predovšetkým v poľnohospodárstve, lesníctve a stavebníctve (s určitými mesačnými posunmi), sa striedali s pravidelnou periodicitou počas troch rokov na všetkých regionálnych trhoch práce. Najvýraznejšou spoločnou črtou ich podobného fungovania je najnižší odtok osôb z evidencie nezamestnanosti vždy koncom kalendárneho roku. Vo väčšine mesiacov prevládala vo všetkých regiónoch prítok nezamestnaných nad odtokom, čo sa prejavovalo takmer kontinuálnym rastom regionálneho počtu

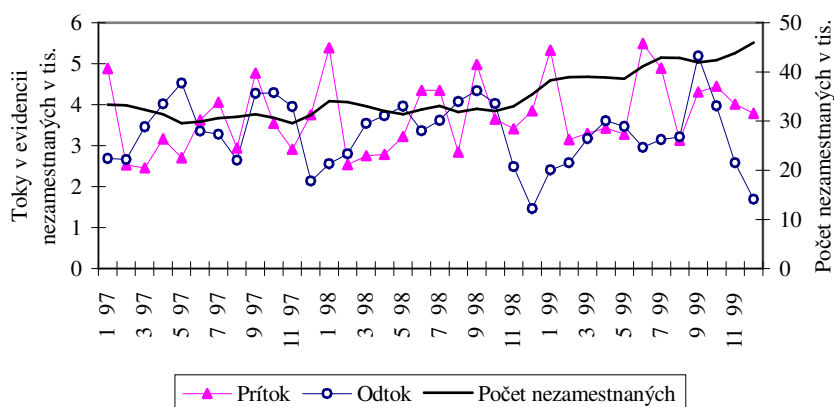
nezamestnaných. S najväčšou prevahou odtoku nad prítokom sa stretávame počas mesiaca september (s výnimkou Bratislavského kraja, pre ktorý je paradoxne charakteristická práve opačná tendencia), kedy je možné predpokladať, že po skončení prázdnin prejavia zvýšenú a úspešnú aktivitu pri hľadaní prvého trvalého zamestnania aj absolventi stredných a vysokých škôl. Práve tí, ktorí sa podieľajú na raste prítokov v letných mesiacoch jún a júl.

Priebeh vývoja jednotlivých regionálnych tokov do, resp. z evidencie nezamestnanosti naznačuje, že aj na najúspešnejších regionálnych trhoch práce v Bratislavskom a Trenčianskom kraji dochádza k nárastu prítokov do evidencie nezamestnanosti, ktoré nie sú kompenzované adekvátnym nárastom odtoku z evidencie nezamestnanosti. Mohlo by to naznačovať rozširovanie sa ekonomických subjektov so zníženou stabilitou úrovne zamestnanosti alebo rozširovanie sa sezónnej zamestnanosti predovšetkým v službách. V ostatných regiónoch nie je vzrast prítoku uchádzačov o zamestnanie v priebehu rokov 1997-1999 až taký evidentný.

Bratislavský kraj

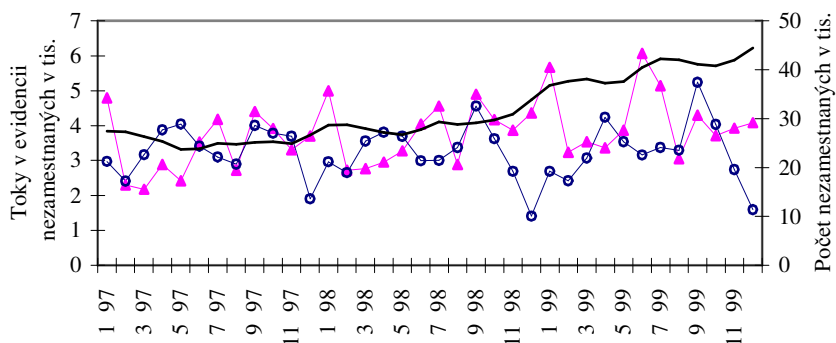

Trnavský kraj

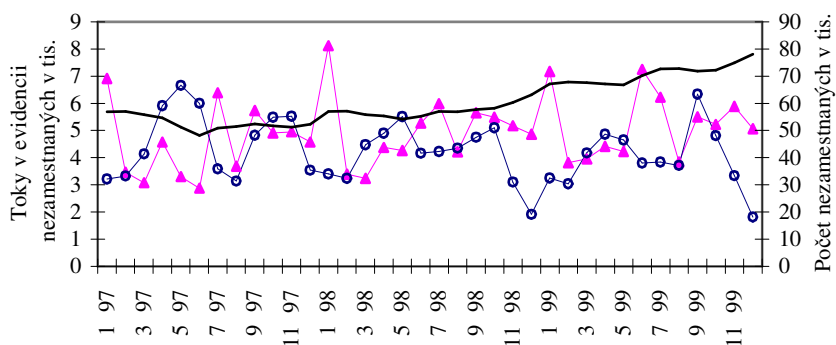

Obr. 5. Dynamika počtu nezamestnaných a tokov (prítoku a odtoku) v ich evidencii podľa krajov, 1997-1999.

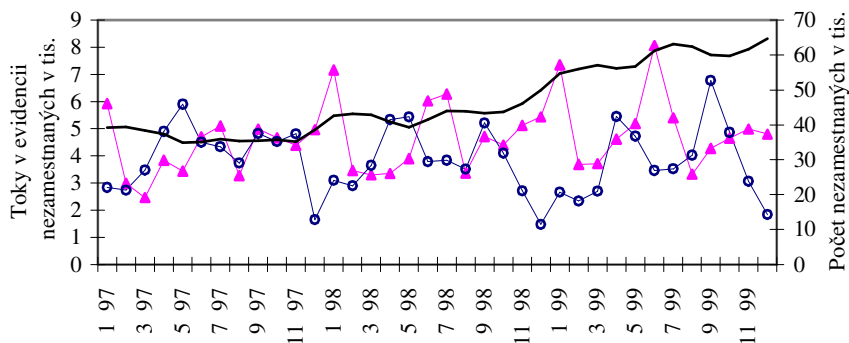
Trenčiansky kraj

Nitriansky kraj

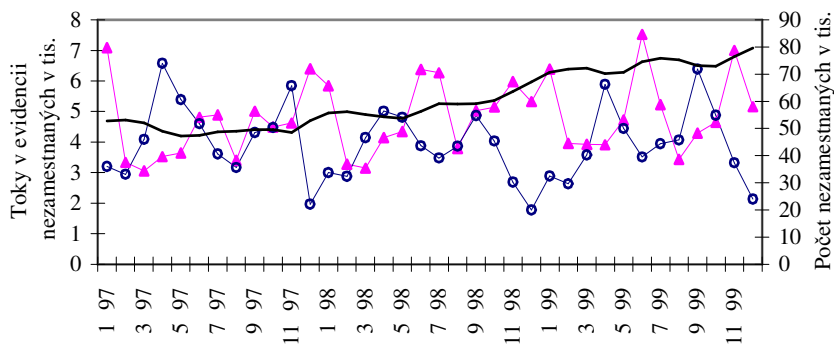

Žilinský kraj

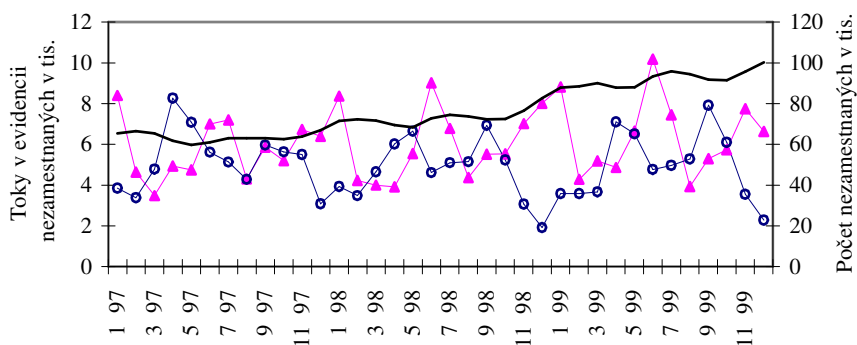

(Pokračovanie obr. 5.)

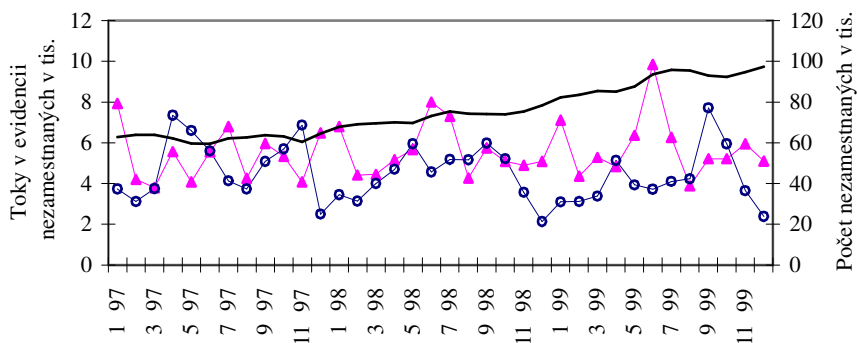
Banskobystrický kraj

Prešovský kraj

Košícký kraj

(Pokračovanie obr. 5.)

DYNAMIKA REGIONÁLNYCH MIER PRÍTOKOV A ODTOKOV DO, RESP. Z EVIDENCIE NEZAMESTNANOSTI

Je zrejme, že prezentácia regionálnej diferenciacie nezamestnanosti na základe absolútnych hodnôt počtu nezamestnaných, prítokov a odtokov do, resp. z evidencie nezamestnaných je ovplyvnená špecifickým počtom obyvateľov jednotlivých regiónov. Z hľadiska korektného porovnania regiónov je nevyhnutné zaviesť relatívne miery. Popri všeobecne známej relatívnej miere, akou je regionálna miera nezamestnanosti, definovali a aplikovali najprv Greenová (1986) a po nej aj Martin a Sunley (1999) tzv. regionálne miery tokov do, resp. z evidencie nezamestnanosti. Regionálna miera prítoku do evidencie nezamestnanosti vyjadruje podľa nich pravdepodobnosť obyvateľa regiónu stať sa nezamestnaným a regionálna miera odtoku z evidencie nezamestnanosti pravdepodobnosť obyvateľa regiónu zostať nezamestnaným.

Na rozdiel od spomínaných autorov, ktorí pracovali s údajmi za štvrtročné obdobia, rozhodli sme sa pre analýzu časovo-priestorovej diferenciacie tokov do, resp. z evidencie nezamestnanosti na Slovensku aplikovať numerické údaje za jednotlivé mesiace. Mesačné série absolútnych hodnôt prítokov a odtokov do, resp. z evidencie nezamestnanosti sú vydelené vhodným zdrojom populácie. Pod vhodným zdrojom populácie sa v prípade odtoku rozumel celkový počet nezamestnaných v danom mesiaci.

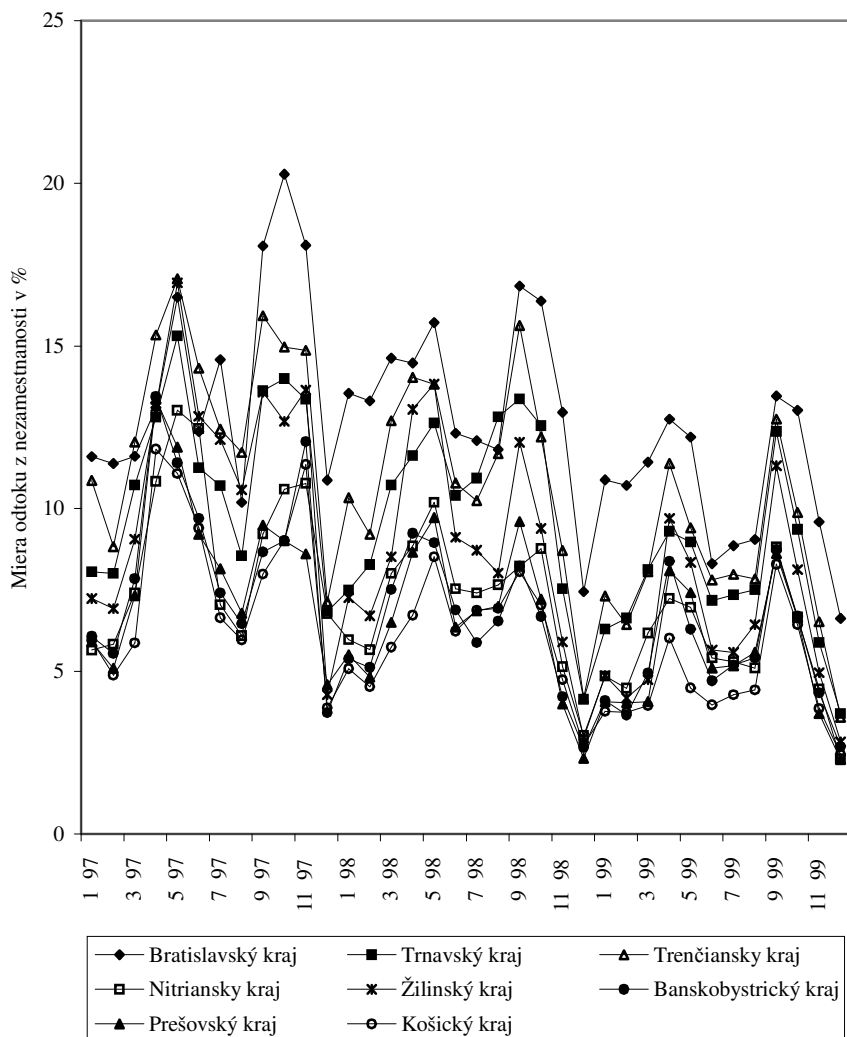
Za vhodný zdroj populácie sa pri výpočtoch miery prítoku do evidencie nezamestnaných považuje celkový počet zamestnaných v predchádzajúcom mesiaci. Znamená to, že mesačná regionálna miera prítoku do evidencie nezamestnanosti by sa mala vypočítať ako podiel celkového počtu novoevidovaných uchádzačov o zamestnanie v danom mesiaci (prítok) a celkového počtu zamestnaných v predchádzajúcom mesiaci. Žiaľ, sledovať a získavať údaje o regionálnom počte zamestnaných je oveľa komplikovanejšie, ako je tomu pri sledovaní nezamestnanosti³. Preto sme pri výpočtoch regionálnych mesačných mier prítokov do evidencie nezamestnanosti zvolili za vhodný zdroj populácie namiesto počtu zamestnaných počet ekonomicky aktívneho obyvateľstva v regióne, od ktorého bol odpočítaný počet nezamestnaných z predchádzajúceho mesiaca. Ako už bolo vyššie spomínané, počty ekonomicky aktívneho obyvateľstva, používané pri výpočtoch mesačných regionálnych mier nezamestnanosti, sú napriek svojej prirodzenej dynamickej povahe uvádzané ako konštantné hodnoty s nemožnosťou po dobu jedného celého kalendárneho roku. Napriek existujúcim ťažkostiam (ktoré okrem iného neumožňujú realizovať časovú komparáciu), pre ktoré sú vypočítané mesačné regionálne miery prítokov do nezamestnanosti značne nepresné, je vzhľadom k rovnakým systémovým nepresnostiam ich stanovenia možná aspoň ich regionálna komparácia.

³ Tieto údaje sú ťažko dostupné, ich spracovanie je veľmi náročné a z objektívnych dôvodov aj často nepresné. Štatistický úrad SR, ktorý robí pravidelné výberové zisťovania pracovných síl za jednotlivé štvrtroky, ponúka dáta o počte obyvateľov nad 15 rokov a z nich o počte pracujúcich, nezamestnaných a ekonomicky neaktívnych, ale len za celé Slovensko. Nielen regionálne nediferencované údaje, ale taktiež metodika štatistického zisťovania (uvádzané počty sú založené na náhodnom výbere) je veľkým problémom. Len na okraj uvádzame, že existuje výrazný nesúlad medzi počtami nezamestnaných z výberového zisťovania pracovných síl a oficiálnymi, v príspevku aplikovanými počtami nezamestnaných, ktoré registruje Národný úrad práce SR.

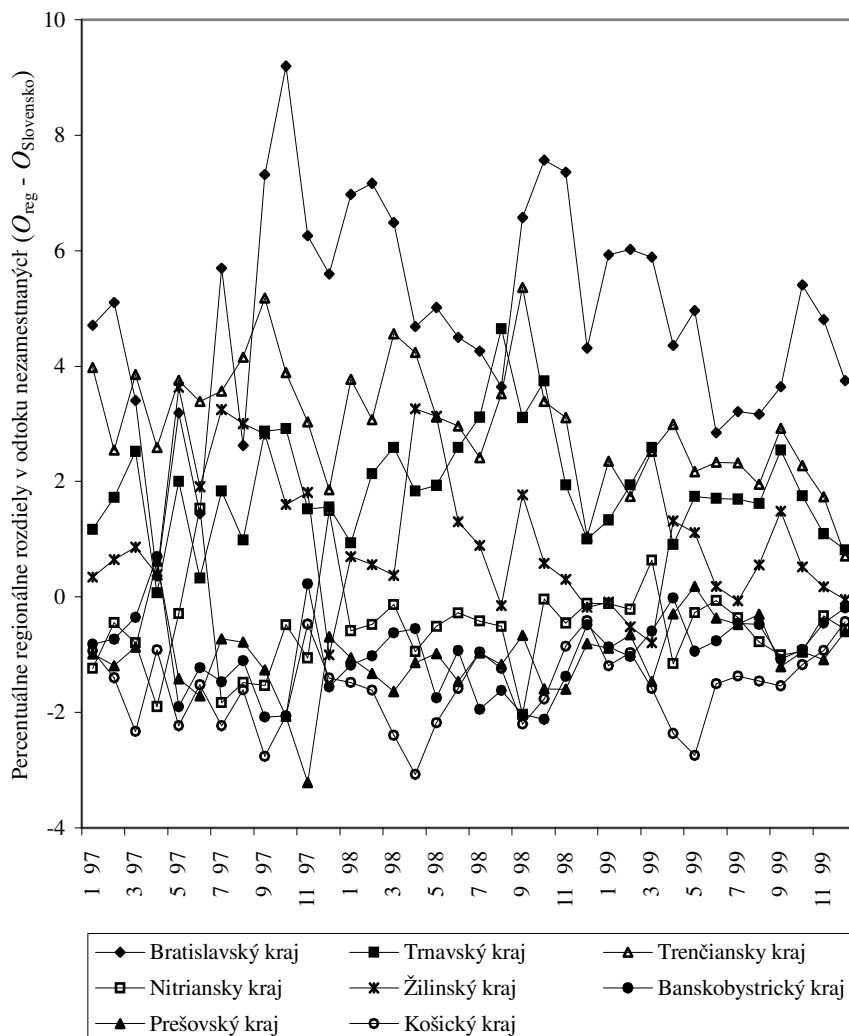
Odtok z evidencie nezamestnanosti

Niektorí autori sa domnievajú, že rozdiely v mierach odtoku z registra nezamestnanosti sa rozhodujúcim spôsobom podieľajú na dynamických zmenách miery nezamestnanosti. Preto by podľa Martina a Sunleyho (1999) bolo možné očakávať, že regionálne rozdiely v mierach nezamestnanosti budú prejavom regionálnych rozdielov v mierach odtoku. Ako ukazujú obr. 6 a 7, existujú zreteľné rozdiely medzi mierami odtoku jednotlivých regiónov.

V máji 1997, kedy hodnoty regionálnych mier nezamestnanosti, ako aj rozdiely medzi nimi boli najnižšie počas celého sledovaného obdobia, boli aj miery

Obr. 6. Regionálne miery odtoku z evidencie nezamestnanosti, Slovensko, 1997-1999.

Obr. 7. Regionálne rozdiely v mierach odtoku z evidencie nezamestnanosti 1997-1999. Regionálna miera odtoku mínus národná miera odtoku ($O_{reg} - O_{Slovensko}$).

odtoku z evidencie nezamestnanosti vo východnej časti Slovenska ležiacich regiónoch s vysokou mierou nezamestnanosti (kraje Košický, Banskobystrický, Prešovský) najvyššie za celé sledované obdobie. Rozdiely medzi regionálnymi mierami odtoku, ktoré prevyšovali hodnotu len 5 bodov, boli najnižšie a ovplyvnili evidentnú konvergenciu regiónov na Slovensku. Na druhej strane, k najvyššej divergencii regiónov z hľadiska mier odtoku z evidencie nezamestnanosti dochádza v októbri 1997. Rozdiel medzi Bratislavským regiónom s extrémne vysokou mierou odtoku, a teda s priaznivou situáciou na trhu práce, a Prešovským regiónom s najnižšou mierou odtoku bol viac ako 11 bodov. Na

regionálnych rozdieloch v miere nezamestnanosti sa však táto viac ako dvojnásobná diferencia v mierach odtoku výraznejšie neprejavila.

Pozoruhodný je negatívne vnímaný postupný pokles mier odtoku z evidencie nezamestnanosti v priebehu sledovaných rokov, ktorý sa na rozdiel od mier nezamestnanosti, kde sa rozdiel medzi regionálnymi hodnotami a celorepublikovým priemerom zväčšuje a vedie k regionálnej divergencii, prejavuje regionálnou konvergenciou a znižovaním regionálnych disparít. Preto sa zdá, že na vývoj regionálnych disparít mier nezamestnanosti nemala v priebehu rokov 1997-1999 rozhodujúci vplyv regionálna diferenciácia odtokov z evidencie nezamestnanosti. Príčinou regionálnej konvergenencie odtokov je najmä výrazné zníženie mier odtoku v regiónoch západnej časti Slovenska, pre ktoré sú charakteristické najnižšie miery nezamestnanosti (predovšetkým v Bratislavskom a v Trenčianskom kraji). Pre nezamestnaných v západnej časti Slovenska sa situácia zhoršovala postupne a pravdepodobnosť odtoku z evidencie nezamestnanosti sa znižovala. Pretrvávajúci pokles mier odtoku z evidencie nezamestnanosti z regiónov vo východnej časti Slovenska, pre ktoré sú charakteristické najvyššie miery nezamestnanosti, nie je až taký dynamický, a preto je aj postupné znižovanie zostávania za celorepublikovým priemerom evidentné. Napriek tejto skutočnosti sa poradie jednotlivých regiónov dramaticky nemení a zostáva viac-menej stabilným (prechodné nepravidelné krátkodobé mesačné striedanie poradia regiónov je výsledkom minimálnych interregionálnych rozdielov a z hľadiska celkového trendu je nepodstatné).

Aj keď regionálne odtoky z evidencie nezamestnanosti nebudú mať pravdepodobne rozhodujúci vplyv na regionálnu diferenciáciu mier nezamestnanosti, počas rokov 1997-1999 na Slovensku platilo, že regióny s podpriemernými mierami nezamestnanosti (t. j. so zápornými rozdielmi v miere nezamestnanosti – vid' obr. 4) – kraj Bratislavský, Trenčiansky, Trnavský a Žilinský – mali nadpriemerné miery odtoku z evidencie nezamestnanosti (t. j. s kladnými rozdielmi v miere odtoku z evidencie nezamestnanosti – vid' obr. 7), a naopak, regióny s nadpriemernými mierami nezamestnanosti – kraj Košický, Prešovský, Banskobystrický a Nitriansky – boli spojené s podpriemernými mierami odtoku z evidencie nezamestnanosti.

Konštatujeme, že v priebehu rokov 1997-1999, ktoré je možno hodnotiť ako roky prehlbujúcej sa ekonomickej recesie, sa trh práce na Slovensku, ako aj v jeho jednotlivých regiónoch (predovšetkým v ekonomicky vyspelejšej západnej časti štátu) stáva pasívnejším. Môže to naznačovať postupný úpadok tvorby nových pracovných miest, ktoré by boli schopné absorbovať nezamestnaných, ale aj úpadok pracovnej flexibility zamestnancov, resp. kvalifikačnú nevyváženosť na lokálnych a regionálnych trhoch práce, vďaka ktorej sú novovytvárané segmenty pracovných príležitostí saturované inou ako nezamestnanou skupinou obyvateľstva. Je zrejmé, že zvyšovanie pasivity trhov práce výrazne prispieva k rastu počtu nezamestnaných a miery nezamestnanosti. Vyššie miery odtoku z registra nezamestnaných dokazujú, že trhy práce v západnej časti Slovenska s väčším počtom pracovných príležitostí sú aktívnejšie ako v jeho východnej časti. Preto je opodstatnené domnievať sa, že záujem o zmenu pracovného miesta a o pohyb na trhu práce bude medzi obyvateľmi východnej časti Slovenska podstatne menší ako medzi obyvateľmi jeho západnej časti. Dôvodom k takýmto záverom sú predpokladané obavy zo straty relatívne stabilného pracov-

ného miesta a strach pred dlhodobejšou až trvalou stratou zamestnania, ktoré často pribrzdávajú s prácou nespokojných obyvateľov východného Slovenska pri riskantných rozhodnutiach o zmene pracovného miesta.

Prítok do evidencie nezamestnanosti

Už sme spomínali, že regionálne rozdiely v mierach odtoku z evidencie nezamestnanosti pravdepodobne nebudú hlavnou príčinou regionálnej diferenciácie mier nezamestnanosti. Venujme teraz pozornosť druhému elementu podieľajúcemu sa na miere nezamestnanosti – miere prítoku do evidencie nezamestnanosti a jej regionálnym disparitám. Dynamika jednotlivých regionálnych mier prítoku, ako aj regionálne rozdiely od celorepublikového priemeru, $dP_{\text{reg}} = P_{\text{reg}} - P_{\text{Slovensko}}$, sú zobrazené na obr. 8. a 9. Žiaľ, ich výpovedná schopnosť je výrazne limitovaná použitými hodnotami zdrojovej populácie, ku ktorým sa mesačné hodnoty novoevidovaných uchádzačov o zamestnanie vzťahovali (pozri vyššie).

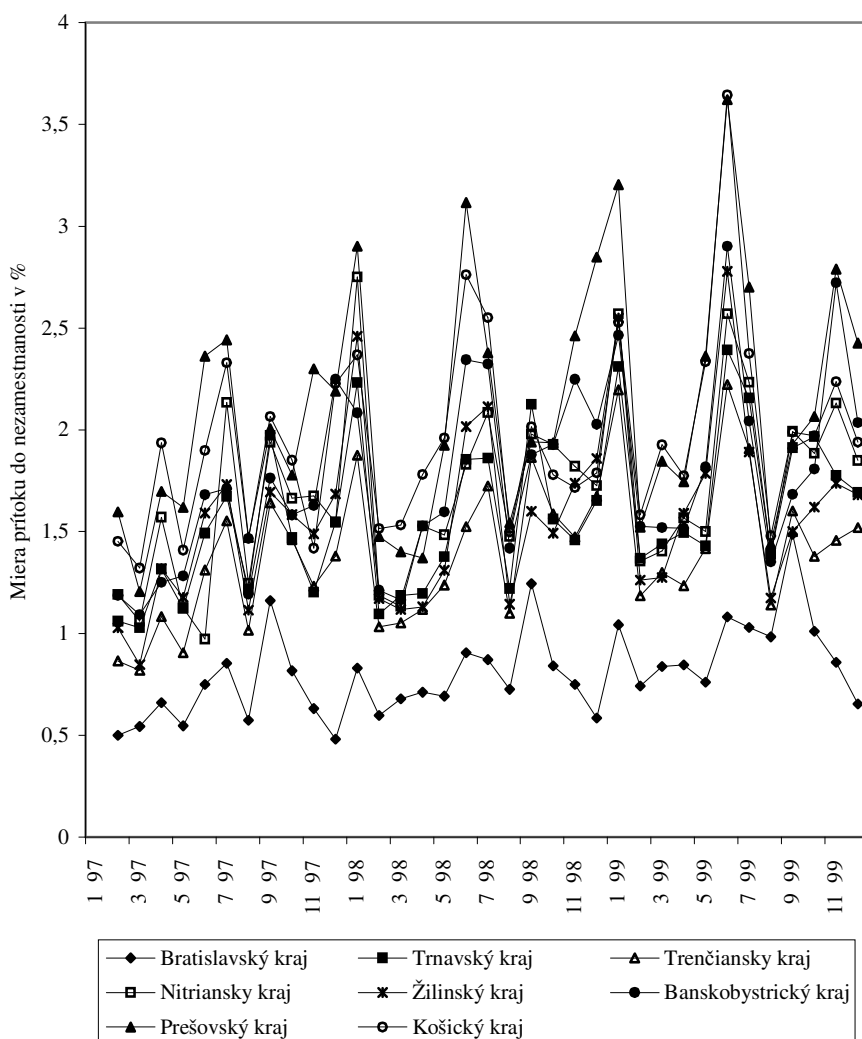
Počas celého sledovaného obdobia sú najnižšie miery prítoku do evidencie nezamestnanosti na západe Slovenska, v Bratislavskom a Trenčianskom kraji, ktoré ako jediné nedosahujú priemernú celoslovenskú hodnotu. Na druhej strane, najvyššie miery prítoku do evidencie nezamestnanosti s hodnotami trvalo prekračujúcimi celoslovenský priemer sa vyskytovali na východe Slovenska, v Prešovskom a Košickom, prípadne v Banskobystrickom kraji. Miery prítoku v Trnavskom, Žilinskom a Nitrianskom kraji takmer pravidelne a bez výraznejších mesačných výkyvov oscilovali okolo celoslovenského priemeru. Počiatkové narastanie regionálnych rozdielov, ktoré vrcholí v polovici roka 1999, je v ďalších mesiacoch (najmä v auguste a v septembri 1999) nahradené ich znižovaním. Opäť je to vplyv medziročne sa zhoršujúcej situácie na regionálnych trhoch práce s najnižšou mierou nezamestnanosti (kraj Bratislavský a Trenčiansky), ktorý sa prejavuje popri poklese miery odtoku aj vzrastom miery prítoku do evidencie nezamestnanosti. Ešte väčší vplyv má však pozorovaný pokles miery prítoku v regiónoch s najvyššou mierou nezamestnanosti. Napriek regionálnej konvergencii mier prítoku nedochádza k dramatickejšim zmenám poradia jednotlivých regiónov, ktoré je, podľa očakávania, dlhodobejšie stabilné. Žiaľ, aj keď sa zdá, že v prípade tvorby regionálnych rozdielov v miere nezamestnanosti na Slovensku je silné prepojenie najmä s regionálnymi mierami prítoku do evidencie nezamestnanosti, vzhľadom k ich nepresnému výpočtu by nebolo korektné robiť rozsiahlejšie zovšeobecnenia.

Obrat nezamestnaných v evidencii nezamestnanosti

Regionálne trhy práce ekonomicky vyspelých štátov (predovšetkým v USA) sú charakterizované vysokou flexibilitou, ktorá sa viaže na zamestnávateľov a následne aj na zamestnancov. Objavujú sa mnohé neštandardné formy zamestnávania pracovníkov (napr. skrátené pracovné úväzky, zamestnávanie na dobu určitú, zamestnávanie na dohodu o vykonaní pracovnej činnosti) a pohyb pracovníkov medzi stále nestabilnejšími pracovnými miestami sa zvyšuje. Vzrastá počet osôb, ktoré sa aspoň krátkodobo, často aj dobrovoľne, ocitli v evidencii nezamestnanosti. Pohyb nezamestnaných, označovaný ako obrat nezamestnaných, ktorý je vyjadrený prítokmi do evidencie nezamestnanosti a zároveň aj

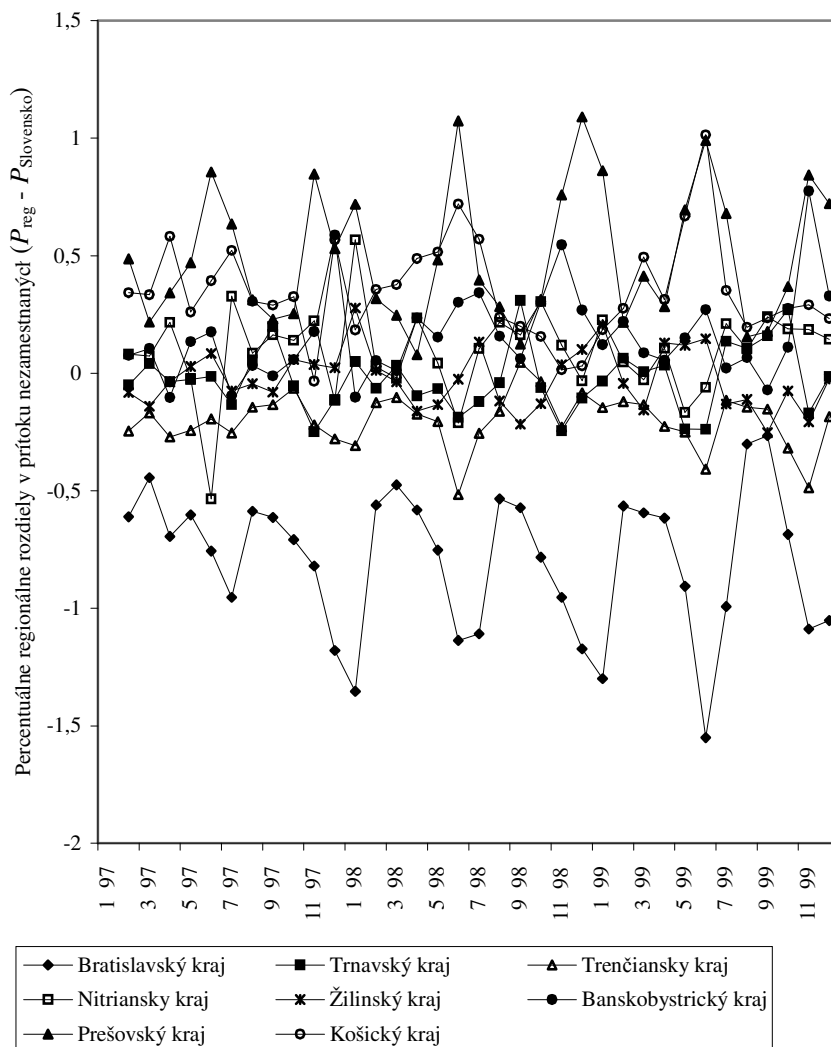
odtokmi z evidencie nezamestnanosti, narastá. V špecifických podmienkach USA je vysoký obrat nezamestnaných spojený s nižšími mierami nezamestnanosti (Martin a Sunley 1999).

Pozrime sa teraz na jednotlivé slovenské regionálne trhy práce prostredníctvom celkového obratu nezamestnaných. Hrubé mesačné regionálne miery obratu nezamestnaných, ktoré sú definované ako súčet absolútneho počtu prítokov do evidencie nezamestnanosti a odtokov z evidencie nezamestnanosti v určitom mesiaci vydelené celkovým počtom nezamestnaných v tom istom mesiaci, t. j. $T_{reg.} = (P_{reg.} + O_{reg.}) / u_{reg.}$, sú pre slovenské regióny (kraje) zobrazené na obr. 10. Tieto miery vyjadrujú celkové „príchody a odchody“ do regionálnych mesačných počtov evidovaných nezamestnaných.

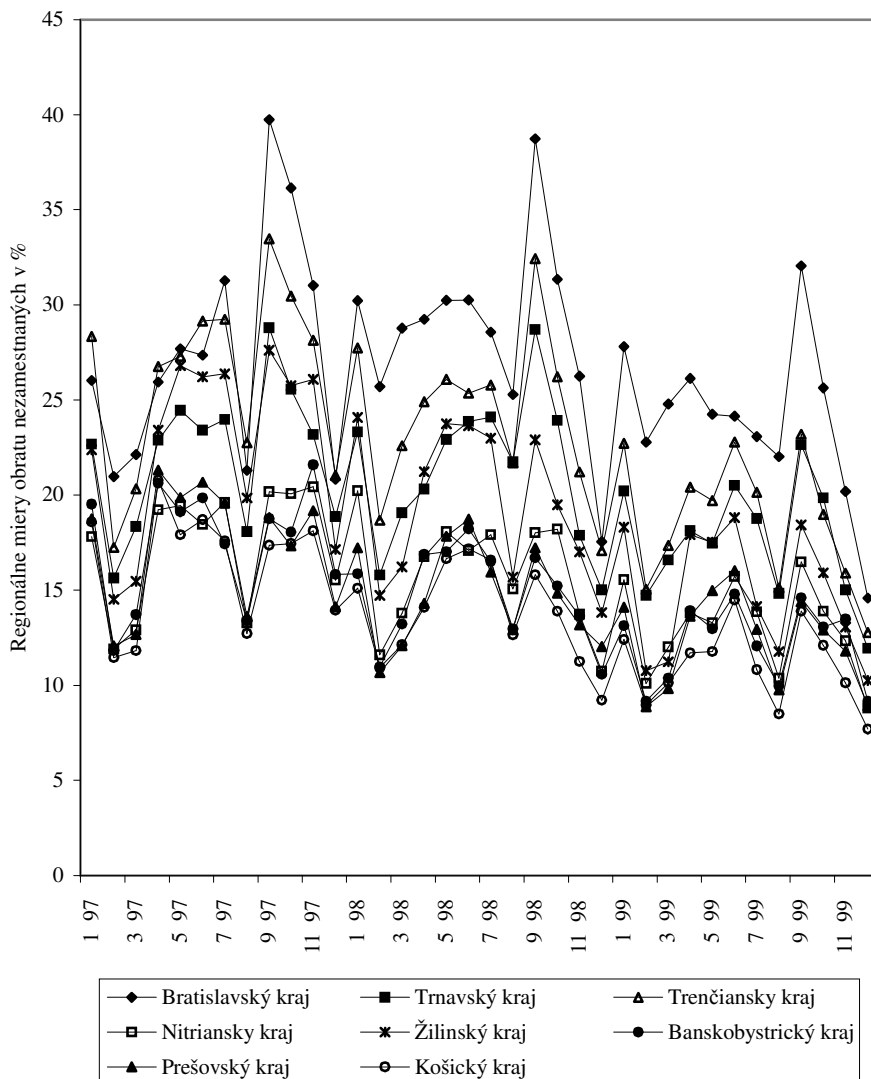
Obr. 8. Regionálne miery prítoku do evidencie nezamestnanosti, Slovensko, 1997-1999.

V zhode s americkým modelom vykazujú vyššie hrubé regionálne miery obratu nezamestnaných regióny s nízkou mierou nezamestnanosti v západnej časti Slovenska (Bratislavský a Trenčiansky kraj). Regióny s nižšími hrubými regionálnymi mierami obratu nezamestnaných sú zároveň regiónmi s vysokou mierou nezamestnanosti vo východnej časti štátu. Je zrejmé, že vyšší obrat nezamestnaných spôsobujú ekonomicky diverzifikovanejšie trhy práce s rôznorodejšou ponukou pracovných miest, s vyšším podielom zamestnanosti v službách, na ktoré sa viaže aj sezónna zamestnanosť. Zároveň sú hrubé regionálne miery obratu nezamestnaných vo všeobecnosti nižšie v mesiacoch s vysokou neza-

Obr. 9. Regionálne rozdiely v mierach prítoku do evidencie nezamestnanosti, 1997-1999. Regionálna miera prítoku mínus národná miera prítoku ($P_{reg} - P_{Slovensko}$).

mestnosťou (december) a vyššie v mesiacoch s nízkou nezamestnanosťou (september). Pozoruhodný a vari najpodstatnejší je evidentný trend postupného ročného znižovania miery obratu vo všetkých slovenských regiónoch, čo je dôkazom sústavného znižovania ich aktivity a flexibility, ktoré sú vyjadrené nepriaznivo hodnoteným „umŕtvovaním“ pohybu na trhoch práce. V sledovanom období zvyšuje nižší obrat na regionálnych trhoch práce regionálne miery nezamestnanosti.

Obr. 10. Hrubé regionálne miery obratu nezamestnaných, Slovensko, 1997-1999.

REGIONÁLNE TRHY PRÁCE A ICH PRÍSLUŠNOSŤ K JEDNOTLIVÝM TOKOVÝM REŽIMOM NEZAMESTNANOSTI

Lokálne miery prítoku a odtoku do, resp. z evidencie nezamestnanosti využiva Greenová (1986) pri študovaní problematiky stanovenia pravdepodobnosti, s akou sa obyvatelia lokálnych trhov práce môžu stať nezamestnanými, a pravdepodobnosti, s akou môžu zostať nezamestnanými. Jej koncepciu pretransformovali Martin a Sunley (1999) do myšlienky o regionálnych „tokových režimoch“. Ich typológia je zobrazená na obr. 11. Jednotlivé tokové režimy nezamestnanosti sú definované podľa toho, či obyvatelia regiónu majú nadpriemernú alebo podpriemernú pravdepodobnosť stať sa nezamestnanými (t.j. či región vykazuje kladnú alebo zápornú hodnotu rozdielu medzi regionálnou a celoštátnou mierou prítoku do evidencie nezamestnanosti) a zároveň, či regionálni nezamestnaní majú nadpriemernú alebo podpriemernú pravdepodobnosť byť vyradení z evidencie nezamestnanosti (t.j. či región vykazuje kladnú alebo zápornú hodnotu rozdielu medzi regionálnou a celoštátnou mierou odtoku z evidencie nezamestnanosti).

		Nízka	Miera prítoku	Vysoká
Vysoká	Miera odtoku	Nízka pravdepodobnosť stať sa nezamestnaným a nízka pravdepodobnosť zostať	Vysoká pravdepodobnosť stať sa nezamestnaným, ale nízka pravdepodobnosť zostať	
Nízka	Miera odtoku	Nízka pravdepodobnosť stať sa nezamestnaným, ale vysoká pravdepodobnosť zostať	Vysoká pravdepodobnosť stať sa nezamestnaným a vysoká pravdepodobnosť zostať	

Obr. 11. Typologické členenie regionálnych tokových režimov nezamestnanosti.

— označuje priemernú republikovú hodnotu miery prítoku a miery odtoku z evidencie nezamestnanosti na príslušných osiach

Pramene: Green (1986), Martin a Sunley (1999)

Priemerná miera prítoku (obr. 9) a nadpriemerná miera odtoku (obr. 7), ktoré znamenajú v porovnaní s celoslovenským priemerom menšiu pravdepodobnosť stať sa nezamestnaným na jednej strane a zostať nezamestnaným na strane druhej, sú počas celého sledovaného obdobia charakteristické len pre Bratislavský a Trenčiansky kraj. Prešovský, Košický a Banskobystrický kraj sú predstaviteľmi opačného režimu tokov nezamestnanosti, ktorý je možné opísať nadpriemernou mierou prítoku a podpriemernou mierou odtoku z evidencie nezamestnanosti. Znamená to, že pre obyvateľov Prešovského, Košického a Banskobystrického kraja existuje v porovnaní s celoslovenským priemerom väčšia pravdepodobnosť stať sa nezamestnanými a zároveň, ak sa už ocitli medzi nezamestnanými, aj väčšia pravdepodobnosť zotrvať v tomto stave v dôsledku nedostatku pohybu na ich regionálnych trhoch práce. Pri troch zvyšných krajoch (Trnavský, Žilinský a Nitriansky) nie je možné v dôsledku takmer pravidelného oscilovania mesačných prítokových mier okolo celoslovenského priemeru jednoznačne určiť ich zaradenie k určitému typu tokového režimu. Rozdiel, ktorý

sa zistil na základe prepočtov prítokových a odtokových mier do, resp. z evidencie nezamestnanosti spočíva v tom, že obyvatelia Nitrianskeho kraja (s postupne sa zhoršujúcim podpriemerným odtokom z evidencie nezamestnanosti), ktorí sú už nezamestnaní, majú väčšiu pravdepodobnosť zostať dlhšie nezamestnaní ako nezamestnaní v Trnavskom a Žilinskom kraji s nadpriemerným odtokom z evidencie nezamestnanosti.

ZÁVER

Výsledky predkladaných analýz časopriestorovej diferenciacie nezamestnanosti a jej tokov možno zhrnúť do najvšeobecnejšieho tvrdenia. Na Slovensku aj koncom 90. rokov stále existuje výrazná priestorová dichotómia medzi západnou, ekonomicky rozvinutou, a východnou, ekonomicky menej rozvinutou časťou štátu, ktorá sa objavuje a je identifikovaná prakticky hneď v prvých mesiacoch štatistickej evidencie nezamestnaných (Bezák 1994). Ekonomická vyspelosť regiónu je priamym odrazom schopností jeho obyvateľov čeliť reštrukturalizačným zmenám a deštrukcii zamestnaneckej základne generovaním nových pracovných miest, ako aj odrazom jeho schopnosti prispôsobiť sa zmeneným podmienkam na trhu práce. V prípade regiónov na západe Slovenska má podstatný vplyv na ich ekonomickú vyspelosť úroveň urbanizácie, miera podnikateľskej aktivity, zvýšená diverzifikácia ekonomických aktivít, ako aj výhodná veková a vzdelanostná skladba ich obyvateľstva, ktoré sú do značnej miery odrazom priaznivej relatívnej geografickej polohy z hľadiska blízkosti k susedným centráram ekonomického rastu. Všetky uvedené faktory, priaznivo ovplyvňujúce situáciu na regionálnych trhoch práce v západnej časti Slovenska, je potrebné študovať v historickom kontexte. Na druhej strane, vo východnej časti štátu sa postupne prehĺbuje historicky zdedená periférnosť predovšetkým jej okrajových regiónov, čo v syntetickom pohľade dokumentuje práve nepriaznivá situácia na jednotlivých východoslovenských regionálnych trhoch práce. Výrazné regionálne rozdiely sa odstraňujú priamymi a nepriamymi nástrojmi regionálnej politiky. O ich uplatnenie sa pokúša aj vláda SR, ktorá v októbri 1999 vymedzila nové priestorové jednotky (regióny) pre realizáciu Integrovaného plánu regionálneho a sociálneho rozvoja a čerpanie pomoci z predštrukturalného fondu Phare 2000 (Ministerstvo výstavby a regionálneho rozvoja SR 1999).

Základný dokument pre realizáciu regionálnej politiky na Slovensku vymedzil ako prioritné územie z hľadiska zvýšenej pozornosti a štátnej podpory región Slovensko – východ, ktorý bol vytvorený jednoduchým agregovaním Prešovského, Košického a Banskobystrického kraja. Rozhodujúcim kritériom pre uprednostnenie atypicky vymedzeného regiónu bolo zohľadnenie priestorovej diferenciacie miery nezamestnanosti na Slovensku a dlhodobu dosahované nepriaznivé a veľmi podobné nadpriemerné hodnoty miery nezamestnanosti v krajoch, ktoré sú zahrnuté do regiónu Slovensko – východ. Všetky tri kraje sa vyznačujú vysokou mierou prítoku osôb do evidencie nezamestnanosti, nízkou mierou odtoku z evidencie nezamestnanosti a nízkym obratom nezamestnaných osôb na ich regionálnych trhoch práce. Podrobnejšia analýza nezamestnaných by s najväčšou pravdepodobnosťou ukázala zvýšený výskyt dlhodobu nezamestnaných, ako aj nadpriemerné zastúpenie menej kvalifikovaných osôb, pre ktoré je mimoriadne náročné nájsť si nové zamestnanie na relatívne pasívnych trhoch práce, ako ich identifikoval prezentovaný výskum.

Výsledky výskumu ukázali, že vo fungovaní regionálnych trhov práce existujú podstatné rozdiely, ktoré sú vyjadrené odlišnými tokovými režimami nezamestnaných. Je odôvodnené predpokladať, že prechodom na hierarchicky nižšie trhy práce (okresné) sa objavia ešte výraznejšie rozdiely v ich tokových režimoch. Podľa teoretických poznatkov by mala priestorová dezagregácia regionálnych (krajských) trhov práce odhaliť výraznejšiu intraregionálnu ako príspevkom prezentovanú interregionálnu diferenciaciu, pri ktorej sú konkrétne numerické prejavy rozdielnych ekonomických podmienok menších územných jednotiek spriemerované vo väčších jednotkách – regiónoch (krajoch). Posledné konštatovanie je nepochybne výzvou pre ďalší výskum tokových režimov nezamestnanosti na Slovensku.

Príspevok vznikol v rámci riešenia vedeckého projektu č. 2/7051/20, finančne podporeného grantovou agentúrou VEGA.

LITERATÚRA

- BEZÁK, A. (1994). Regionálne diferencie v úrovni nezamestnanosti na Slovensku v rokoch 1991-1993. *Geografické informácie*, 3, 4-10.
- BEZÁK, A. (1995). Vzťah medzi vývojom regionálnej a republikovej úrovne nezamestnanosti na Slovensku v rokoch 1991-1994. *Geographia Slovaca*, 10, 15-23.
- BRHLOVIČ, G. (1994). Analýza vývoja zamestnanosti a nezamestnanosti v rokoch 1990-1993 v Slovenskej republike. *Ekonomický časopis*, 42, 842-857.
- GLEAVE, D. (1987). Dynamics in spatial variations in unemployment. In Fischer, M. M., Nijkamp, P., eds. *Regional labour markets*. Amsterdam (North Holland), pp. 269-288.
- GREEN, A. G. (1986). The likelihood of becoming and remaining unemployed in Great Britain, 1984. *Transactions of the Institute of British Geographers: New Series*, 11, 37-56.
- MARTIN, R., SUNLEY, P. (1999). Unemployment flow regimes and regional unemployment disparities. *Environment and Planning A*, 31, 523-550.
- Ministerstvo výstavby a regionálneho rozvoja SR (1999). *Integrovaný plán regionálneho a sociálneho rozvoja SR pre realizáciu programu Phare 2000, časť 1 - Národná rozvojová stratégia*. Bratislava (MVRZ SR).
- OČOVSKÝ, Š. (1992). Aplikácia údajov o nezamestnanosti v geografických výskumoch. In Drgoňa, V., ed. *Regionálne systémy životného prostredia*. Nitra (Nitrianska univerzita), pp. 103-106.
- OCHOTNICKÝ, P. et al. (1995). *Analýza trhu práce Slovenskej republiky*. Bratislava (Konfederácia odborových zväzov).
- PEHKONEN, J., TERVO, H. (1998). Persistence and turnover in regional unemployment disparities. *Regional Studies*, 32, 445-458.
- RAJČÁKOVÁ, E. (1998). Postavenie vybraných sociálnych skupín obyvateľstva na trhu práce SR. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica*, 41, 97-111.
- SIRÁK, M. (1999). Regionálna politika. In Mesažnikov, G., Ivantyšin, M., eds. *Slovensko 1998-1999. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava (Inštitút pre verejné otázky), pp.423-440.
- SZÉKELY, V. (1997). Priestorové trhy práce: všeobecný úvod do problému a príkladová štúdia zo západného Slovenska. *Geographia Slovaca*, 12, 163-173.
- SZÉKELY, V. (1999). Regionalne zroźnicowanie bezrobocia na terytorium Slowacjii oraz w rejonach przygranicznych w latach 1997-1998. *Wydział Ekonomiczny Filii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Rzeszowie, Rozprawy i monografie wydzielu ekonomicznego*, 18, 489-509.

Vladimír Székely

TIME-SPATIAL DIFFERENTIATION OF UNEMPLOYMENT AND ITS FLOWS IN SLOVAKIA IN THE YEARS 1997-1999

In the majority of articles the dynamics and regional variability of unemployment is analyzed by means of rates derived from the overall number of the unemployed. Using the method suggested by Green (1986) and applied by Martin and Sunley (1999), attention of this study is focused on the flows of the unemployed. Regional flows of the unemployed encompass the inflow of the unemployed to the register of the job-seekers in a particular region and outflow of the unemployed from the job-seekers files in the same region. Understanding of the regional inflows and outflows contributes to deeper insight into the functioning of the regional labour markets.

The period of 1997-1999 in Slovakia is characterized by continuous, first slow, later accelerating increase of the number of unemployed (Fig. 1). Continuous increase of unemployment is accompanied by continuous growth of its regional disparities (Figs. 3 and 4). The below-average values of unemployment rate were recorded in the following regions of western Slovakia: Bratislava, Trenčín, Trnava and Žilina. The highest rate of unemployment occurred in the regions of the eastern part of Slovakia: Košice and Prešov.

The aim of the study is to explore to what extent the regional disparities of the in- and out-flows from the register of the unemployed influence the regional differentiation of unemployment rates. Monthly data on the flows of the unemployed from the 1997-1999 period were processed for eight Slovak regions (Fig. 2).

The development of the individual regional in- and outflows suggest that the inflow into the register of the unemployed not compensated by an adequate increase of outflow occurs even at the most successful labour markets such as those of Bratislava and Trnava. Increase of the inflow of job-seekers in the course of the years 1997-1999 is not so evident (Fig. 5) in the remaining regions. From the viewpoint of correct comparison of the regions relative rates were applied: the regional unemployment rate and what is called the region rates of in- and outflows from the unemployment register. The regional rate of inflow into the unemployment register expresses the probability that the inhabitant of a particular region can lose his job and the regional outflow rate of unemployment register suggest the probability that the unemployed inhabitant of the particular region will remain unemployed.

The 1997-1999 situation in Slovakia is characterized by the fact that the regions with below-average unemployment (i.e. negative differences in unemployment rate, see Fig. 4) regions of Bratislava, Trenčín, Trnava and Žilina had above-average outflows from the unemployment register (i.e. with positive differences in the outflow rate, see Fig. 7) and vice versa, the regions with above-average unemployment rate, the regions of Košice, Prešov, Banská Bystrica, and Nitra had below-average unemployment rate outflows.

Along the whole observed period the lowest inflow rates occurred in the west of Slovakia, in regions of Bratislava and Trenčín, the highest unemployment inflow rates with the values permanently higher the national averages occurred in the east of Slovakia in regions of Prešov, Košice or Banská Bystrica. The inflow rates in the regions of Trnava, Žilina and Nitra almost regularly and free from any noticeably changes oscillated around the national average (Figs. 8 and 9).

The gross monthly regional rates of movement in numbers of unemployed defined as a sum of absolute inflows to the unemployment register and outflows from the register in particular month divided by the overall number of unemployed for the same month are higher in regions with more active labour markets and low unemployment

(western part of Slovakia: regions of Bratislava and Trenčín). Regions with lower gross regional rates of movement in numbers of unemployed are those in the eastern part of the country, which are characterized by more passive labour market and high unemployment rate (Fig. 10). Remarkable and perhaps the most substantial feature is the evident trend of gradual inter-year decrease of the rate of movement in all regions of Slovakia, proving consistent loss of activity and flexibility. Lower movement rate increases regional unemployment rates at regional labour markets in observed period.

Conclusion of the study presents the individual types of outflow regimes of unemployment (Fig. 11) defined by above-average or below average probability of inhabitants of a particular region to become unemployed (i.e. positive or negative value of difference between regional and national inflow into unemployment register rates) and simultaneously by above-average or below-average probability of inhabitants to be excluded from the unemployment files (i.e. positive or negative value of difference between regional and national rates of outflow from the unemployment register).

The results of the presented analyses of time-spatial differentiation of unemployment and its flows can be summarized into the most general assertion. Distinct spatial dichotomy between the western, economically developed and eastern less developed parts of the State still exists and it also appeared and was identified already in the first months following the establishing the statistic files of unemployment (Bezák 1994).

Translated by H. Contrerasová